

Franquisme i poder local. Construcció i consolidació dels ajuntaments feixistes a Catalunya, 1938-1949¹

per Martí Marín i Corbera

Introducció

A finals de 1938 l'exèrcit franquista, l'autodenominat *Ejército Nacional*, emprengué l'ofensiva que el portaria a l'ocupació efectiva de la Catalunya republicana; ocupació consumada el 10 de febrer de 1939 amb el tancament de la frontera amb França. Començava així una nova etapa en la història contemporània del país, una etapa que portaria aparellada, entre moltes altres qüestions, la completa refundació de l'administració pública al Principat. Derogat l'Estatut d'Autonomia i dissolta la Generalitat, i amb ella tot el conjunt de l'administració autònoma que des de 1931-1932 havia vingut a reformular el vell aparell governatiu centralista de l'estat liberal espanyol a Catalunya en termes d'efectiu *home rule*, calia reconstruir la maquinària estatal «perifèrica» a les quatre províncies. S'ha volgut veure, des de diferents perspectives, en la construcció del *nuevo estado*, una pura i simple restauració de l'aparell estatal «tradicional». Per a alguns, seguint una interpretació amb ressons d'*Oligarquía caciquismo*, assistiríem amb el franquisme a un retorn al poder d'unes difuses «velles classes dirigents» desplaçades per la Segona República, amagades rere la cortina de fum del *Movimiento Nacional*.² En altres versions, en bona mesura paral·leles però amb l'òptica interpretativa d'un nacionalisme català essencialista, el franquisme consistiria en un retorn, si es vol exacerbat, al ja secular centralisme espanyol instal·lat a Catalunya el 1714 i progressivament «retocat» pel liberalisme. Res de fonamental no hauria canviat en el fons sota un règim franquista,

1. Aquest article recull una part de les línies d'anàlisi exposades en la meua tesi doctoral *Política i administració local durant el franquisme. Els ajuntaments de la Catalunya urbana entre 1938 i 1979*, dirigida per Borja de Riquer (UAB, 1993). Quan no s'indiqui el contrari, les dades de casos i successos locals tenen com a referència fonts documentals i/o orals utilitzades en la redacció de la tesi. Els principals arxius utilitzats han estat: Archivo General de la Administración i Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona. Només s'especificarà quan resulti imprescindible.

2. Vegeu, per exemple, M. Encarna NICOLÁS MARÍN, *Instituciones murcianas en el franquismo (1939-1962)* (Editora Regional de Murcia, 1982) i la seva més recent comunicació *Los gobiernos civiles en el franquismo: La vuelta a la tradición conservadora en Murcia (1939-1945)*, dins TUSELL, SUEIRO et al. (eds.), *El régimen de Franco (1936-1975)*. Congreso Internacional (Madrid, UNED, 1993), vol.1, ps.135-149.

nou només en l'aparença. En el present estudi es pretén discutir aquests tòpics a partir del procés d'instauració del nou model de govern local a Catalunya, via utilitzada per entrar a definir el *model espanyol*, en contrast amb el procés seguit a la Itàlia de Mussolini. És per això que els exemples concrets se centraran en la Catalunya urbana.

1. El marc constitutiu de l'ajuntament franquista

Tot i que fins el 1945 el règim franquista no es decidí a aprovar la nova llei de règim local (*Jefatura del Estado*, 17-VII-1945), la formulació de les bases inspiradores del que seria el model d'ajuntament a Espanya fins als anys setanta es va anar explicitant en els anys de la Guerra Civil i es culminà durant el 1939. No era, en absolut, un model ultimatiu que donés resposta al conjunt de problemes i situacions que presenta l'administració local, però s'havien dissenyat ja les línies generals que donarien el seu caràcter peculiar a tota l'obra de govern interior plantejada amb posterioritat.

Fracassat el cop d'estat plantejat per la trama del 18 de juliol de 1936 i convertit l'enfrontament en guerra oberta, era una necessitat de primer ordre «pacificar» la reerguarda. Una condició necessària del procés seria la normalització de les autoritats municipals. Així, es procedí a facultar els municipis per actuar amb dèficit de membres (decret de la Junta Tècnica del Estado de 30-IX-1936), ja que les espontànies depuracions —àdhuc físiques— dels primers dies havien delmat les corporacions locals. S'autoritza els consistoris, doncs, a actuar en *petit comitè*, aplicant la normativa vigent a tot l'estat espanyol, excepte Catalunya,³ en matèria de comissions permanents per a casos d'excepció, prevista en la llei republicana de 31-X-1935. Per a qualsevol altra qüestió s'utilitzaren els fragments considerats tècnicament i/o políticament més útils de l'*Estatuto Municipal* de 1924 i de l'esmentada llei republicana. Aquests consistoris fidels al bàndol revoltat passarien a ser denominats *gestoras provisionales* en virtut d'aquest mateix decret, important ja ben poc si es tractava d'autèntiques gestores constituïdes per substituir un consistori deposat, o si es tractava de la perpetuació en els càrrecs d'uns individus prèviament triats sota la legislació republicana. Aquest gest demostrava clarament la intenció dels revoltats d'imposar, en aquest camp com en altres, una nova legalitat i no tan sols d'enderrocar el govern. Finalment, per ordre del *Gobierno General* de 30-X-1937, s'arbitraren normes per a la provisió de les vacants que es poguessin produir en aquestes gestores. Fou aquest un pas decisiu.

Si la primera decisió presa per la Junta Tècnica del Estado el 1936 havia adquirit una tonalitat clarament d'estat d'excepció, l'ordre d'octubre de 1937, redactada per l'entorn del ja cabdill de la revolta, el general Francisco Franco, significava molt més. En ella es formulaven les directrius a seguir pels governadors civils a l'hora de renovar parcialment o totalment qualsevol comissió gestora. Directrius que anaven especialment adreçades a constituir unes corporacions

3. A Catalunya era en vigor la llei municipal de 5-I-1934, en virtut dels traspasos de competències a la Generalitat.

locals genèricament fidels a l'*Alzamiento* i, en la mesura del possible, militants del recentment constituït partit únic FET y de las JONS —per decret d'abril de 1937. Complementàriament s'instava els governadors a fer-se assessorar pels caps locals de la Guàrdia Civil i de FET-JONS, així com per «*otras personas que por su independencia puedan ofrecer garantía en el asesoramiento*». La dinàmica engegada per aquesta ordre anava molt més enllà del que podia semblar una simple fórmula per a la provisió de vacants. La xarxa de governadors civils i caps locals de FET-JONS que exercirien el protagonisme en la renovació dels consistoris d'aleshores ençà era una de les peces fonamentals en el joc de la construcció del nou poder estatal que controlaven el tàndem Francisco Franco - Ramón Serrano Súñer. Franco havia esdevingut el cap de la direcció militar del conflicte i se li havia cedit també el comandament de l'estat. A partir d'aquesta cessió estava construint un aparell de govern dirigit per un personal polític fidel que li permetria garantir la seva continuïtat en temps de pau. Si la constitució de FET-JONS havia estat un gran pas, la concessió a aquesta d'un espai de protagonisme en la constitució dels poders locals enfortia de manera important el seu paper polític. Ser militant de FET-JONS començaria a tenir alguna importància pràctica associada al govern de la rereguarda o, a l'inrevés, podia convenir abandonar altres fidelitats polítiques anteriors i ingressar en el Partit Únic com a via per a escalar en el govern local. Igualment, la conversió de l'aparell governatiu en instrument de nomenament de tots els càrrecs polítics (alcaldes i regidors) de l'administració local donava una capacitat de control sobre aquesta que mai ningú no havia tingut. En el futur molts notables locals prendrien posicions en les comissions gestores, però, a diferència del que pogués succeir en èpoques passades, aquests mai no podrien entrar-hi en quant oposició, dissidència, alternativa, contrapoder o facció amb entitat pròpia davant de l'estructura governativa. En qualsevol cas passarien a ser subordinats del *jefe del estado*, via ministre de la Governació i governadors civils. Era l'hora de les unanimitats i qualsevol opció alternativa a Franco i al seu projecte personal era desplaçada dels ressorts de comandament dins l'aparell de govern local. Altra cosa seria que poguessin haver-hi xocs «horitzontals» de faccions que es disputaven càrrecs i sinecures, però els enfrontaments —fora d'unes poques excepcions— mai no posaren en qüestió el lideratge de Franco ni l'estructura bàsica de la nova administració de l'estat.

Aquesta fórmula centralitzada de nomenament de càrrecs locals, que precisava en darrera instància de la sanció ministerial fins i tot per als municipis més petits, restaria inalterada fins a l'aplicació de les disposicions que en matèria d'eleccions municipals preveuria la llei de Bases de 1945. La seva aplicació no es produiria fins el 1948, de manera que no fou fins el febrer de 1949 que es constituïren els primers governs municipals no provisionals. Els alcaldes, tanmateix, continuarien essent elegits discrecionalment pels governadors civils, amb sanció ministerial o del cap de l'estat (Madrid i Barcelona), fins el febrer de 1976, quan s'assajaria una tímida renovació parcial d'alcaldes per elecció indirecta.

Controlat l'aparell polític es passaria a actuar de la mateixa manera amb l'administratiu, sobretot després de constituït el primer Govern de Franco pel febrer de 1938. Calia aconseguir aquell mateix grau de fidelitat política assolida

entre els alcaldes i els regidors dins les files del funcionariat. La llei de 10-II-1939 va donar peu a la seva depuració exhaustiva, eliminant tot aquell que fos considerat en alguna mesura desafecte. Malgrat les disparitats que lògicament hauran de reflectir les monografies locals, els primers resultats obtinguts mostren que no tan sols es van sancionar o expulsar de la seva feina persones significades políticament —moltes de les quals, en el cas català, ja no eren en els seus càrrecs en produir-se l'ocupació— o aquelles que havien ingressat al cos de funcionaris amb posterioritat a 1936 o fins i tot a 1931, pel fet de considerar-se il·legítim el seu nomenament. La depuració va afectar individus que simplement varen continuar en el seu lloc de treball sense atendre canvis polítics, tant el 1931, com el 1936 o el 1939; o per venjança personal; o per no haver pogut actuar contra el responsable superior i, encara, per poder reduir la plantilla quan es produí la severa contracció pressupostària a la fi de la guerra.

És allixonador el cas de Sabadell, considerat un cas de repressió moderada en la postguerra, per contrast amb la veïna Terrassa, on la repressió de rereguarda durant la guerra havia estat també molt més dura.⁴ A Sabadell fou expulsat el director de l'Escola Municipal de Música per corrupció de menors, encara que, en realitat, es tractava d'haver fer classes a un alumnat mixt. Fou també expulsat el secretari de la Comissió de Cultura perquè no fou possible detenir l'ex-regidor Salvador Sarrà que havia actuat, com a agent del SIM, contra la cinquena columna sabadellenca al final del conflicte; període en el qual el funcionari depurat era al front. Fins i tot l'alcalde Josep Maria Marcet, sovint retratat com a patriarca local de to paternalista, provà de sancionar amb la pèrdua de la pensió, sense poder aconseguir-ho, un funcionari jubilat tretze anys enrere perquè es tractava d'un «*elemento incorregible en cuanto a sus ideas izquierdistas y anticatólicas y se supone con bastante fundamento pertenece a la masonería*».⁵

A la depuració seguiria la provisió de vacants amb un 80% de places reservades a *caballeros mutilados*, oficials provisionals condecorats, altres ex-combatents, ex-captius convenientment avalats en el seu comportament a la presó, orfes, vídues i «*otras personas económicamente dependientes de las víctimas nacionales de la guerra y de los asesinados por los rojos*».⁶ Això depassava de molt el concepte clàssic del *spoils system*. Sobretot perquè, més enllà de la possibilitat real d'acudir a influències locals per aconseguir alguna de les places en licitació, el poder decisorí passaria per organismes estatals amb representació en els tribunals d'oposició: Dirección General de Administración Local, Comisión Provincial de Reincorporación de Combatientes al Trabajo, Dirección General de lo Contencioso, rectors d'universitats, directors d'instituts i d'escoles de comerç, etc. Aquesta mena de tribunals supervisats per organismes extralocals

4. Vegeu les xifres que ofereixen Josep M. SOLÉ i Joan VILLARROYA, *La repressió a la rereguarda de Catalunya (1936-1939)* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989), vol. 1, ps. 337 i 354-356, així com les consideracions i també les xifres d'Andreu CASTELLS, *Sabadell, informe de l'oposició* (Sabadell, Riutort, 1982 i 1988), vols. V i VI. Respecte de Terrassa pot consultar-se Xavier MARCET, *Franquisme i antifranquisme a Terrassa (1939-1979)*, dins J.M. BENAUL et al., *Història de Terrassa* (Ajuntament de Terrassa, 1987), ps. 419-172.

5. *Ayuntamientos*, caixa 22, expedient *Sabadell, 1939-1965*, Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona (AHGCB).

6. Ordre de 30-x-1939.

—on el pes de FET-JONS per la via dels directors d'escoles i l'esmentada comissió de Reincorporació no era gens de menystenir —haurien estat en altres circumstàncies garantia d'imparcialitat en la provisió. Ara es convertien en un mecanisme de control superior que contribuiria a evitar que ningú no pogués crear una base de poder local en base al repartiment de càrrecs burocràtics. Havia de quedar clar que ningú no ostentava càrrecs de cap mena sense el vist-i-plau de la superioritat; és a dir, que cap joc d'interessos no podia fonamentar-se en representativitats que ulteriorment poguessin xocar amb el govern central. En altres paraules, que tot clientelisme local havia de passar per prèvia «homologació» dins dels esquemes del règim per a poder funcionar com a tal i es convertia a tots els efectes en un instrument seu de garantia de la lleialtat local.

Rere la depuració les noves normes de funcionament intern de cada municipi i la pròpia llei de Bases de 1945, a través dels reglaments corresponents,⁷ sotmetrien els funcionaris a la més completa servitud respecte de l'alcalde, de la mateixa manera que el conjunt de l'ajuntament seria sotmès al Govern Civil, entitat centralitzadora de l'activitat de l'administració perifèrica de l'estat. Si afegim a aquest panorama la creixent imposició de l'autoritat governativa per la via de la sanció executiva es pot arribar a comprendre el grau inusitat de dependència polític-administrativa que passava a ser norma en les relacions entre els ajuntaments i el poder central. I no pas perquè en la història contemporània espanyola la capacitat local d'autogovern hagués estat un fet remarcable, ans al contrari. Però amb el franquisme la centralització des de totes les perspectives s'incrementava d'una manera desconeguda fins aleshores, tendència que lluny de minvar seria sistematitzada amb la creació a l'empar de la llei de Bases de 1945 i del seu primer text articulat de 1950 del *Servicio Nacional de Inspección y Asesoramiento de las Corporaciones Locales*.

Per poder controlar fins i tot aquelles capacitats —poques— que quedaven en mans dels governs locals com a conseqüència del funcionament quotidià de l'aparell administratiu de l'estat, un tercer nivell d'intervenció acabà de reblar el clau. No tan sols es va comprimir el ja prou estret marge de què disposaven els ajuntaments per a la captació autònoma d'ingressos amb la derogació de diversos arbitris (*pesas y medidas, inquilinato, producto neto, productos de la tierra* i, sobretot el *repartimiento general de utilidades*, en virtut del decret de 25-I-1946), sinó que les imposicions derogades varen ser substituïdes per una inelàstica participació en les rendes de la hisenda central a través de recàrrecs centralment administrats (el Fondo de Corporaciones Locales) que mai no es va convertir en realment operativa. Paral·lelament es va seguir descarregant sobre l'administració local — com ja era tradicional— un conjunt de funcions «cedides», d'atenció obligatòria i prioritària, per a les quals mai no es varen assignar recursos addicionals. Finalment i per evitar la generació de dèficits s'exigí de la hisenda local la més estricta ortodòxia pressupostària, amb obligatorietat de treballar en base a exercicis econòmics equilibrats i amb una severa limitació de la capacitat

7. Bàsicament el *Reglamento de Organización, Funcionamiento y Régimen jurídico de las Corporaciones Locales* (decret de 17-v-1952) i el *Reglamento de Funcionarios de Administración Local* (decret de 30-v-1952).

d'endeutament. És a dir, que es va anar cap a la reducció dràstica de l'activitat efectiva dels ajuntaments per la via d'estrangular les seves hisendes. Era més pràctica per al règim l'existència d'uns ajuntaments d'activitat escassa que no pas uns de més dinàmics. En primer lloc perquè així restaven políticament neutralitzats com a base d'operacions d'una eventual alternativa, àdhuc dins els propis rengles del règim, ja que la qüestió del govern o d'alguna de les seves decisions des de baix, i, en particular des dels poders locals, es considerava com un dels elements desintegradors més perillosos de la dinàmica política liberal. En segon lloc, per més addictes que fossin no es podia tolerar que generessin dèficits que obliguessin a la llarga a reformes tributàries que posessin en primer lloc la fiscalitat directa, com succeïa a Europa Occidental. El franquisme no estava disposat a posar en marxa iniciatives d'aquest ordre, tal i com es desprèn del preàmbul de la llei de Reforma Tributària de 16-XII-1940, on es menysprea la reforma republicana de 1932 i es lloen... *alcabalas* i consums!

2. *El model italià: una comparació*

Hem vist fins aquí com els anys de la Guerra Civil serviren al franquisme per a sotmetre políticament els governs locals. Igualment hem pogut observar com el conjunt de l'administració local fou igualment reformada, encara que de manera relativament més pausada, de 1939 ençà: depuracions de funcionaris i provisió de vacants posterior des del mateix 1939 a mitjan de la dècada dels anys quaranta; sistematització de la legislació el 1945; reordenament de la hisenda el 1946; articulació de la llei el 1950 i publicació dels reglaments definitius el 1952, excepció feta del d'hisenda.⁸ Aquest procés deixaria dempeus el que, amb poques variants, seria l'edifici del règim local espanyol fins a la transició dels anys setanta. El model d'aquest procés fou sense cap mena de dubtes el del feixisme italià, homologabilitat que es concreta en el fet que fos la llei Municipal italiana de 1934 el text que serví de guia per a la ponència que va redactar la llei de Bases de 1945.⁹

Les reformes en matèria de govern i administració local fetes pel feixisme a Itàlia havien estat marcades per un procés de progressiu control de l'estat pel govern de Mussolini a través del Partito Nazionale Fascista (PNF) i no per la via d'una guerra civil que havia permès una major velocitat d'aplicació de les reformes, almenys a la rereguarda. En aquest com en altres àmbits de l'administració pública el *Duce* hagué d'afrontar l'existència d'un seguit de poders locals controlats encara per partits polítics diversos, socialistes inclosos. Almenys des de la seva arribada al poder l'octubre de 1922 fins després de l'assassinat de Giacomo Matteotti el juny de 1924, moment en el qual es produïren les circumstàncies adequades per a neutralitzar tota oposició. De qualsevol manera l'objectiu era

8. El reglament de 4-VIII-1952 seria modificat per llei de 3-XII-1953 i el corresponent reglament de 18-XII-1953 a la vista del col·lapse de les hisendes locals.

9. Fins al punt que aquest és l'únic text de referència que, en versió traduïda, es conserva a la carpeta 3.059 del fons de *Gobernación* a l'Archivo General de la Administración (AGA), que és la conserva material relativa a la ponència legislativa. Per a major informació, vegeu el comentari «oficial» de F.D'ALESSIO, *Commento alla legge comunale e provinciale* (Torí 1936).

idèntic al que després es plantejarien els franquistes: la unitat jeràrquica de l'administració de l'estat de dalt a baix, a través de la major centralització política, administrativa i financera que mai no s'hagués vist. Així, a l'alçada de 1925, un secretari d'administració local italià podia exclamar des de les pàgines de la revista oficial del municipalisme feixista: «...non si parlo più, per carità, di autonomie, oppure di accentramenti pericolosi, perché quando al Governo non piace un'amministrazione comunale, ha tutti i mezzi per disfarsene.»¹⁰ Seria, doncs, qüestió de temps que el govern de Mussolini assolís el ple control de tots i cadascun dels governs locals.

Les vies de construcció d'aquest control omnímode foren paral·leles a ambdós països. L'estructura municipal italiana era hereva del sistema piemontès derivat de la llei Rattazzi (1859). El govern comunal, no exactament identificable amb el municipal espanyol, es componia de *sindaco* —si fa no fa l'alcalde, d'elecció indirecta generalitzada des de 1896—, *consiglio comunali* —consistori electiu dels diversos nuclis de població agrupats en el *comune* i que triava el *sindaco*— i *giunta municipale* —consistori electiu propi de cada nucli de població.¹¹ El feixisme deixà de convocar eleccions locals i va substituir progressivament les corporacions locals democràticament elegides per consistoris fidels, fins que es decidí a reemplaçar-los per un organisme unipersonal de nomenament governatiu, el *podestà*. Aquest personatge era una variant de l'alcalde de *real orden* de la legislació liberal, tant espanyola com italiana i seria imposada per llei de 4-II-1926 a les poblacions menors de 5.000 habitants i generalitzada per llei de 2-I-1927. Es tractava d'aquella figura imposada tradicionalment pel govern central per tal d'assumir tots els poders de l'administració local en cas de situació excepcional. Era l'alcalde dels moments de provisionalitat, per l'establiment d'un estat d'excepció o de guerra. De tal fórmula havia fet abús la Restauració a Espanya amb motiu de les eleccions a Corts, per tal de poder manipular a gust els procediments electorals i assegurar els resultats a gust del convocant. Tampoc no eren aquestes circumstàncies del tot desconegudes a Itàlia, en especial —però no tan sols— a les regions meridionals. Ara es tractava d'elevat l'excepció a norma. Les comissions gestores franquistes diferiren de la *riforma podestarile*, en el fet que a Espanya no fou eliminada la figura del regidor en cap moment. En qualsevol cas, per als *comuni* (municipis) majors de 5.000 habitants el govern feixista acabà regulant l'existència opcional —a criteri governatiu— d'una comissió consultiva de notables locals, la *consulta municipale*, també de designació governativa amb intervenció corporativa (sindical).¹² Així doncs, feixisme i franquisme dissenyaren uns càrrecs polítics per al govern

10. *Rinnovamento Amministrativo* (RA)(1925), citat per E. ROTELLI, *Le trasformazioni dell'ordinamento comunale e provinciale durante il regime fascista*, dins Sandro FONTANA (ed.), *Il fascismo e le autonomie locali* (Bologna, Il Mulino, 1973), p.80.

11. Una versió sintètica del sorgiment i l'evolució dels *comuni* contemporanis en el segle XIX a Massimo Severo GIANNINI, *Autonomie comunali e controlli statali*, dins el vol. 5 de l'obra *Gli apparati statali dall'Unità al fascismo*, dirigida per Isabella ZANNI ROSIELLO (Bologna, Il Mulino, 1976), ps.103-122.

12. Per a un major detall poden veure's les caracteritzacions que dels nous càrrecs fan els propis reformadors feixistes. R.VUOLI, *Il Podestà e la Consulta municipale nell'ordinamento giuridico del Comune* (Milà 1928).

local que tenien unes característiques comunes: *a)* eliminació de la seva electivitat amb la instauració del nomenament centralitzat per la via del governador civil o del seu homòleg, el *prefetto*; *b)* autoritat executiva per a l'alcalde-*podestà* similar a la del delegat governatiu previst per a casos d'excepció i *c)* selecció en virtut de la seva fidelitat política i, per tant, bàsicament de la seva militància i/o bones relacions amb el Partit Únic, FET-JONS o PNF.¹³ Fins i tot en la provisió de càrrecs en base a persones addictes hi hagué un profund paral·lelisme, perquè si bé s'ha assenyalat sovint que els militants falangistes no eren *camisas viejas* sinó majoritàriament simpatitzants sobrevinguts, amb motiu de la guerra, de molts diversos orígens, tampoc el PNF no era un partit precisament homogeni o de rànica tradició, tal i com reconeixia un dels seus portaveus: «*Non e mai stato in tutta la storia d'Italia e forse d'Europa un movimento politico come il nostro, in quale accoma eresiarchi e transfugui di tutte le idee e di tutti i partiti, uomini delle più disparate formazione mentali e delle più diversi e contrastanti categorie economiche.*»¹⁴

En matèria de control de funcionaris el Govern italià no va disposar de la conjuntura excepcional de la postguerra espanyola per engegar una tan dràstica i completa depuració de funcionaris. A l'alçada de 1922 era impensable una mena de procés polític general al funcionariat com el que es desplegarà a Espanya al final de la Guerra Civil. Però no es pot dir que no hi posés els cinc sentits, ja que el 30 d'abril de 1924 s'estimava que havien cessat 65.000 empleats públics, de les diverses esferes, en base a les lleis de reforma de l'administració aprovades el 1923 per a tal efecte.¹⁵

El 1925, l'any clau del desenvolupament legislatiu del poder feixista, per llei de 23 d'octubre es facultà al *prefetto* per sancionar administrativament els funcionaris que emprenguessin accions incompatibles amb les directives generals governamentals. Paral·lelament es féu incompatible la condició de funcionari local —del secretari al darrer assalariat— amb la de militant de qualsevol partit que no fos el del govern. La fórmula emprada fou la que no es podia compatibilitzar el servei a l'estat amb la pertinença a grups que desenvolupessin activitats contràries al govern. S'identificaven clarament els interessos de l'estat amb els del govern feixista i, en darrera instància, amb els del mateix Mussolini com a cap de govern. En la llei de 6 de gener de 1927, que regulava l'estatut jurídic del funcionariat, establí a més que seria sancionat aquell funcionari que en l'exercici de les seves tasques o fora d'elles desenvolupés activitats contràries a les directives governamentals. Finalment, afegir que durant els mateixos anys el govern concedí poders especials a set províncies i trenta-set *comuni* per procedir

13. A les ciutats italianes d'una certa entitat fou molt més pronunciat que a Espanya, on la promoció de líders provincials del PNF començà per les tasques de govern locals. Per exemple, Leandro Arpinati, cap local del PNF a Bolonya i sots-secretari d'Interior (1929-1934), fou el *podestà* de la ciutat de 1926 a 1929 i Augusto Turati, secretari general del PNF rere l'assassinat de Matteotti, ho fou de Brescia, el seu feu particular. Per al conjunt de casos vegeu Mario MISSORI, *Gerarchie e statuti del PNF. Gran Consiglio, Direttorio nazionale, Federazione provinciale: quadri e biografie* (Roma, Bonacci, 1987).

14. Augusto DE MARSANICH, *La situazione del Partito Nazionale Fascista*, «Crítica Fascista» (15-XII-1923), citat per Alberto AQUARONE, *L'organizzazione dello stato totalitario* (Torí, Einaudi, 1965), p.28.

15. *Ibid.*, p. 13.

a reordenar els seus serveis, segons les inicials lleis «especials» de reforma de 1923, i/o a la depuració del seu personal. Es pot dir que en cloure's la dècada era pràcticament impossible que cap funcionari fos un antifeixista actiu o que fos conegut per opinions antifeixistes. Que hi hagués funcionaris que en el seu fur intern no fossin feixistes no invalida en res la valoració.

Per al govern això era condició necessària, però no suficient, del control de l'administració, en aquest cas local però extensible al seu conjunt. També calia controlar, com a Espanya, les tasques administratives. Així, per exemple, es funcionaritzà al secretari d'administració local, que no ho havia estat fins aleshores, convertint-lo en dependent orgànicament del Ministeri de l'Interior via prefectures. També és projectà de funcionaritzar el *podestà*, però la idea s'abandonà per un problema de costos, justificat després amb consideracions pretesament polítiques sobre el fet que eren els nouvinguts al feixisme els qui, per manca de comprensió del seu projecte global, havien llançat tal proposta. Com podem veure, una evolució més lenta i prudent però paral·lela a l'espanyola. Es produïa així el que es consignava com «...*la completa sparizione di ogni dissonanze fra la vita locale e la vita statale*».¹⁶ Expressió aquesta que recorda significativament les que emprà l'administrativisme franquista a l'hora de referir-se a les relacions estat central-municipis: l'adequació de la vida local a la vida «nacional».

Dues foren les constants en la imatge externa de la hisenda local del feixisme: la constant producció legislativa i la constant apel·lació a l'herència dels governs anteriors a 1922 per justificar que allò, que en la provisió legislativa immediatament anterior s'havia assegurat que es resoluria, no s'acabés mai de resoldre. En paraules d'Ettore Rotelli: «...*nel corso del Ventennio la produzione normativa in materia di finanza locale assunse un ritmo frenetico*».¹⁷

Efectivament, es feren diversos decrets que suprimien els tributs locals —com el franquisme de postguerra— entre 1923 i 1925 i que provoquen que el 1926 s'hagi de fer un reordenament financer general, que desembocarà en la llei de 16 de maig de 1930, que no podrà posar-se en funcionament fins l'1 de gener de 1932 i que serà retocada en algun aspecte cada any des d'aleshores fins al final del règim. Al darrere existia el mateix problema que hipotecaria en el futur les hisendes locals del franquisme de postguerra: el pes creixent de la tributació central i la progressiva desaparició de la tributació local autònoma com una fórmula més de control sobre la vida local. El resultat fou desastrós, però s'oferí com a sacrifici a unes preteses exigències de l'interès superior de l'estat. A penes contrastat el fracàs de la reforma de 1930-1932 el *podestà* de Bolonya i sots-secretari d'Interior, el *ras* feixista Leandro Arpinati assegurava amb resignació que «*le condizioni finanziarie dei comuni e delle province, se non hanno potuto essere migliorate per le specialissime necessità, cha anno costreto le Amministrazioni ad anticipare lavori che avrebbero potuto essere distribuiti nel tempo, non sono, tuttavia, peggiorate in maniera sensibile*».¹⁸ O sigui que malgrat totes les reformes

16. Del discurs del diputat i després senador Maurizio Maraviglia al *I Convegno di Podestà dei Comuni capoluoghi di Provincia* (Milà 1928), citat per E. ROTELLI, *Le trasformazioni dell'ordinamento...*, op. cit., p. 93.

17. E. ROTELLI, *Le trasformazioni...*, op. cit., p. 120.

18. R.A. (1933), ps. 103-104, de la discussió-balanç de la reforma hisendística local portada a terme en el Ministeri de l'Interior. Citat per E. ROTELLI, *id.*, p. 123.

s'havia empitjorat, encara que no «*in maniera sensibile*». L'evolució de la hisenda local italiana a finals del règim feixista resultà fortament agreujada, encara. Quan s'anava a tancar l'exercici 1938-1939, Mussolini, amb un decret personal, prohibí a les municipalitats la nova contractació d'obres públiques o règims d'assegurances per un període de cinc anys. Però a l'alçada de 1940 s'estimava ja que aquest procediment «*non ha dato risultati eccezionalmente favorevoli*».¹⁹ Després vingué la Guerra i tot es deixà per a quan aquesta s'acabés de manera victoriosa... Cosa no tan diferent del que fou considerat com a balanç de la política pressupostària local en el franquisme a l'alçada de 1953 quan s'emprengué la reforma del reglament de les hisendes locals aprovat l'any anterior. Ens ho explica un secretari d'administració local en una obra publicada pocs anys després: «*Lo que ya era de temer en la fecha de la desdichada innovación hacendística (1946), se advirió, agravado, en el curso de los seis años siguientes a la misma. Así, pues, lo más fundamental de la reforma había hecho crisis ya en 1952, fecha de publicación del Reglamento de las Haciendas Locales.*»²⁰ Fins el 1955 no es reconegué el dèficit estructural que, tot i els estrictes controls i les intervencions i la pràctica paralització de les obres públiques en molts camps, s'havia anat acumulant. Aquell any, la nova versió articulada de la llei de Règim Local establia ja la solució provisional de l'*arbitrio sobre la Riqueza Provincial* i el que s'establí també sobre el líquid imponible de la *Riqueza Territorial Rústica y Urbana*. Fou suficient per passar dies i empènyer anys fins a mitjan dels seixanta, quan les conseqüències irreversibles del *boom* migratori obligaren els ajuntaments a endeutar-se greument.

Tant a Itàlia com a Espanya hom furtà a les entitats locals la palanca fiscal de manera taxativa. Si bé ni en un país ni en l'altre la tendència centralista, també en matèria fiscal, no era una novetat, el feixisme i el franquisme foren, sens dubte, la seva exacerbació. I el mateix podria dir-se del traspàs de serveis estatals —ja comentat per Espanya— sense dotacions o amb dotacions insuficients unit a la tendència general que els serveis traspassats fossin sempre despeses obligatòries i els serveis propis, en molts casos, despeses facultatives. En aquest sentit el sots-secretari d'Obres Públiques, l'ex-socialista i co-fundador del PNF, Michele Bianchi, havia de reconèixer que els *comuni* cometien «*l'illegalismo necessario*» d'endeutar-se per sostenir serveis essencials que eren, tanmateix, despeses facultatives segons la llei.²¹

Recapitulant, doncs, va correspondre a ambdós règims un procés de nova creació d'una administració local centrada en: *a*) una màxima centralització de la presa de decisions i un control ferri dels càrrecs polítics a través de la seva designació directa; *b*) una màxima centralització en la fiscalitat i en la dotació de recursos; *c*) una invasió de les competències municipals de manera creixent, i *d*) la generació d'un cos de funcionaris de fidelitat incontestable i una submissió provada a través de la depuració, de la contractació políticament selectiva del nou personal i del control per la via de la sanció administrativa de les seves activitats.

19. Declaracions a R.A. del sots-secretari d'Interior i ras de Pisa Guido Buffarini-Guidi (1940), p.307, citat per E.ROTELLI, *id.*, p. 124.

20. Francisco RUIZ RODRIGUEZ, *Derecho local. Naturaleza, evolución histórica y régimen jurídico de la administración local española* (Santander, Cimiano, 1962), ps. 176-177.

21. R.A. (1928), p.438, citat per E.ROTELLI, *Le trasformazioni...*, op. cit., p. 135.

Aquest conjunt de característiques comunes, degudament contrastades amb altres experiències en altres països, apunten cap a un model genèricament feixista d'administració local. I no tan sols a través de les seves similituds, sinó també mitjançant algunes de les seves produccions autòctones, ja que molts dels trets diferencials originals del franquisme poden ser considerats també fills de l'anàlisi acurada de l'experiència italiana i no simplement fruits d'evolucions jurídicopolítiques pròpies. Així, per exemple, les fórmules electorals per a triar regidors que establirien els mecanismes de la democràcia orgànica permetrien la generalització a totes les poblacions d'un mecanisme pensat per evitar el sorgiment de contrapoders molt més favorable al control central que no pas les *consulta* italianes intervingudes per uns sindicats feixistes sempre temuts per Mussolini per la seva autonomia relativa.

3. La implantació dels consistoris franquistes a Catalunya

Fou l'exèrcit d'ocupació el que procedí al nomenament de les primeres gestores provisionals a Catalunya i no el Ministeri de la Governació, que trigaria encara uns quants mesos a controlar totes les autoritats civils catalanes directament. La tasca de l'exèrcit d'ocupació en aquest afer fou desigual, però presentà una constant bàsica en la predilecció pel nomenament com a alcaldes d'individus que haguessin col·laborat anteriorment amb la dictadura de Primo de Rivera o, en el seu defecte, amb el règim d'excepció d'octubre de 1934 en el període de suspensió de l'Estatut, així com l'ús instrumental de militars o guàrdies civils de la reserva o jubilats. Fou així a Berga, Girona, Lleida, Sabadell, Sant Boi de Llobregat, Sant Sadurní d'Anoia, Terrassa i Vilanova i la Geltrú, per exemple. Les gestores encapçalades per aquestes persones es completaren, una mica d'ocasió, amb persones genèricament addictes per la seva militància catòlica, la seva deganitat dins els cercles conservadors locals, etc. Lògicament eren absents la majoria de líders locals de preguerra per repressió, exili o mobilització, i sobretot eren absents també el conjunt de joves combatents entrat a la política activa en els darrers mesos de la República o durant la mateixa guerra.

El retorn d'aquests individus desplaçats de cada població per la guerra, exceptuades lògicament les baixes per mort, que no foren poques, desfermà la lluita per l'accés al control dels governs municipals. Una lluita que es produí d'una manera sorda, donant l'esquena a tota opinió pública —donada l'obsessió unitària dels vencedors i el total control exercit sobre els mitjans de comunicació a través de la censura prèvia— i que es concretà en un joc d'intrigues presidit per les denúncies de caràcter difamatori que creuaren els diversos rivals polítics davant de les autoritats provincials.²² No tan sols es conspirava a l'entorn dels ajuntaments; FET-JONS era tota ella un niu de conxorxes diverses que discorrien al voltant de les delegacions provincials i que formaven part de la lluita interna pel poder. Al mateix temps FET-JONS s'enfrontava a la concurrència d'altres col·lectius que podien posar en qüestió el seu paper cívico-polític, vol-

22. Vegeu, per exemple, els primers anys de la sèrie de la Delegación Nacional de Provincias dins el fons de la Secretaría General del Movimiento (AGA).

gudament hegemònic. El principal d'aquests adversaris era la Comunió Tradicionalista,²³ però la Falange vigilava de prop també les restes del *lobby* barceloní de la Lliga Regionalista i els vells factòtums del monarquisme successivament reagrupats dins la UP i Renovación Española-Dreta de Catalunya. La situació la complicava el fet que no totes les persones que podrien classificar-se pel seu origen dintre aquests tres grups —tradicionalistes, regionalistes i monàrquics— actuaven des de fora de FET-JONS, i, encara, per la situació peculiar d'Acció Catòlica, on s'estaven reagrupant integristes de tota mena i de variats antecedents. Els incidents variaren localment i hi hagué de tot: pintades nocturnes (Sabadell), xiulades en actes públics (Lleida), faltes al protocol (Terrassa, Montserrat), libels (Hospitalet, Sabadell, Terrassa...), bufetades (Sabadell, Barcelona) i fins i tot trets (Barcelona). Ara bé, a finals de 1940 es pot dir que la situació política s'havia «normalitzat» arreu en la mesura que, tot i no haver desaparegut el conflicte ni les seves arrels, l'aparell governatiu havia assolit el control complet de l'administració local i de FET-JONS, vinculant en molts casos els càrrecs de responsabilitat de l'una i de l'altra.

En efecte, de finals de 1939 ençà i rere un procés ampli d'informació sobre la situació política catalana en el qual foren figures importants els aleshores militants falangistes José María de Areilza —com a inspector delegat per Madrid—, Carlos Trías Bertran i Aurelio Joaniquet entre altres, es procedí a la renovació de les gestores de nomenament militar per equips de govern més homogenis i triats en funció de criteris més clarament polítics i ja no tant de circumstàncies. L'homogeneïtat els la conferia, en principi, la gairebé unànime militància dins FET-JONS, cosa que no exclouïa la diversitat de procedències, inclosa la fins aleshores predilecta UP; però encara més que el carnet del partit la unitat provenia de la comuna experiència de guerra. Efectivament, i tal i com els informadors més honestos havien sabut reconèixer, el magma d'*excombatientes* i *excautivos* era el nucli més genuïnament falangista que hom podia trobar en una Catalunya on la Falange dels anys de la República no havia assolit un contingut real. Aquesta nova divisa tenia la virtut d'unir persones de sectors diversos i acabar amb el gruix de les mútues acusacions de deslleialtat que es venien creuant. A més, venia a donar legitimitat a les recomposicions esdevingudes localment en els sectors de dretes en base a fer taula rasa del passat polític i valorar bàsicament la contribució a l'esforç de guerra, a la cinquena columna —lleigiu xarxes del socors blanc— o a la posada en marxa de la repressió «en calent» dels primers dies.

Eren poques les ciutats d'una certa entitat on un grup homogeni de preguerra havia pogut controlar els ressorts del poder local després de l'ocupació. Amb prou feines això s'havia donat a Terrassa gràcies a la cohesió de l'entramat «salista», a Arenys de Mar a través dels vells monàrquics calvosotelistes que

23. Per una anàlisi de l'enfrontament entre falangistes i tradicionalistes a Catalunya vegeu Joan Maria THOMAS, *Falange, Guerra Civil, Franquisme. F.E.T. y de las J.O.N.S. de Barcelona en els primers anys de règim franquista* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992) i *El Régimen de Franco en Cataluña. Conflictos entre franquistas en la Tarragona de los años 1939-1940*, dins TUSELL, SUBIRÓ *et al.* (eds.), *El régimen de Franco (1936-1975). Congreso Internacional*, *op. cit.*, ps.123-134.

havien pogut emmordassar uns lligaires poc actius durant la guerra i a Manresa on la tradició carlina havia pogut més en els primers temps que qualsevol exhibició *combatentista*. Havia estat més corrent l'aiguabarreig de monàrquics, lligaires, tradicionalistes, ultracatòlics, joves combatents nouvinguts i fins i tot republicans radicals i d'Acció Catalana a l'hora de recompondre un espai de poder local adequat a les circumstàncies. D'aquesta manera la decisió governativa de facilitar l'accés de representants d'aquestes falanges locals als ajuntaments significà el triomf polític de la FET-JONS a Catalunya —i no pas de la Falange «històrica»—, encara que en el futur es pogués comprovar que moltes de les vocacions falangistes havien estat epidèmiques. De moment a Catalunya els governadors civils donarien «*todo el poder para la Falange*», encara que fos a nivell domèstic.

Aquestes gestores, amb puntuals renovacions en força casos, anirien sobrevivint fins el 1948 passant per damunt del muntatge propagandístic pretesament desfeixistitzador del canvi de govern de 1945 efectuat en clau nacionalcatòlica. Tot i els canvis esdevinguts en la seva composició, en ocasions del cent per cent de membres respecte de 1939-1940, el joc d'equilibris romaní inalterat i la nova FET-JONS d'ex-combatents i ex-captius continuava instal·lada al govern municipal arreu. La diferència bàsica de les gestores de 1948 respecte de les de 1939-1940 s'esdevenia respecte de la seva relació orgànica amb FET-JONS. Si en la immediata postguerra els recent nomenats caps locals del partit havien assolit la direcció del govern municipal, a poc a poc, amb les primeres renovacions efectuades de 1942-1943 ençà i fins el 1948, el militant de FET-JONS i/o ex-combatent o ex-captiu que era nomenat alcalde esdevenia automàticament cap local de FET-JONS. Era una inversió completa en la tendència a donar una preponderància simbòlica al partit per damunt de l'estructura governativa local. Però fou una inversió que es va viure sense excessives tensions, ja que les persones que venien a reemplaçar les que eren cessades no diferien substancialment d'elles en el seu perfil polític. No hi hagué desfalangistització municipal. Vegem-ho.

A Berga, un cedista alcalde d'octubre de 1934, Andreu Barrina Arissó, fou reemplaçat per un monàrquic de la UP, ex-captiu, el 1939, Josep Pla Gener, el qual seria reemplaçat per un altre «pupí» provinent ara de la CNS, Estanislao Boix Guitart, el 1940. Els dos reemplaçats retornarien al consistori com a tinent d'alcalde (1943-1952 i 1940-1946, respectivament). Cap tensió ni cap canvi significatiu. A Girona el cedista i ara *delegado provincial de Ex-cautivos* Albert de Quintana Vergés seria reemplaçat en el càrrec el 1946, no pas per un nacionalcatòlic del tipus ACNP com el ministre Martín Artajo, sinó pel *delegado provincial de Ex-combatientes*, el militar mutilat Antoni Franquet Alemany, persona perfectament integrada dins les files de FET-JONS de la qual seria *subjefe provincial*. A l'Hospitalet es reemplaçaren entre si dos antics simpatitzants del PRR, Enric Jonama Darnaculleta i Josep Puig Miracle el 1944 i el 1945, enmig d'una pugna en la qual tots dos posaven el passat polític de l'altre com a prova d'infidelitat al règim. A Lleida, tres alcaldes de l'entorn del *sano leridanismo* del Caliu Ilerdenc, Ramon Areny Batlle i Joan Josep Arnaldo Targa se succeïren fins que el 1943 el *camisa vieja* Víctor Hellín Sol s'instal·laria a l'ajuntament fins el 1952. Finalment, tot i que podríem seguir, a Mataró dos ex-captius de la dreta local, Josep Martí Pascual i Joaquim Boter de Palau, ocuparen l'alcaldia en el període 1940-1948.

Heterogeneïtat però cohesió entorn de FET-JONS, en definitiva. No havia arribat encara el moment de cercar un major nombre d'alcaldes «independents» i addictes que poguessin tenir un encara no ben purgat passat regionalista o una manca d'antecedents adequats de guerra, tal i com el governador civil de Barcelona posterior a la vaga de tramvies, Felipe Acedo Colunga, començaria a promocionar en els anys cinquanta, convençut de l'estretor dels cercles falangistes a l'hora de proporcionar efectius suficients i competents per als governs locals.

La mateixa heterogeneïtat podem resseguir en algunes de les monografies publicades sobre els governs locals italians del *ventennio*. La rànica aristocràcia florentina apareix barrejada amb joves *squadristti* de diversa condició en el govern comunal de Florència amb la comuna divisa del PNF.²⁴ El gruix de la militància del republicanisme històric de Ravenna, d'identitat política forjada en l'anticlericalisme, ingressà dins el PNF local i entrà a formar part del govern comunal junt amb feixistes de la primera hora, mentre a la Verona catòlica ho feien els integristes.²⁵ Amb antecedents tals, el caràcter aparent de coalició que tant ha destacat Javier Tusell com a distintiu del franquisme respecte del monolitisme atribuït als feixismes «autèntics»,²⁶ caldria posar-lo seriosament en qüestió. Sobretot pel risc que significa a l'hora d'aconseguir precisió terminològica l'ús d'instruments conceptuals de la cultura liberal i democràtica, com han destacat R.L.Chueca i J.R.Montero, referint-se específicament a aquest ús del terme *governos de coalició*.²⁷ Com veiem, les experiències paral·leles d'ambdós governs poden resseguir-se a través dels anys, almenys fins que el franquisme emprèn el camí de la renovació generacional, a cavall entre els anys cinquanta i seixanta, que el feixisme italià no va tenir oportunitat d'efectuar.

4. La «normalització» municipal

Les eleccions locals de 1948 marcaren la fi de les gestores provisionals a mans d'uns consistoris normalitzats a través de la selecció de personal que efectuaven els mecanismes de la *democràcia orgànica*. Poques variacions en la composició dels ajuntaments catalans, que no mudaren d'alcalde sinó en cas de força major i, encara mesos abans de les eleccions si es donà el cas. La majoria dels membres dels consistoris de les ciutats més grans varen repetir en el càrrec en fer-se elegir per un altre terç, excepció feta de Barcelona-ciutat on l'alcalde, el baró de Terrades, aprofità per renovar la corporació heretada de Miquel Mateu poc més de dos anys abans, reservant-se, això sí, dos fidels per als càrrecs

24. Vegeu Marco PALLA, *Firenze nel regime fascista, 1929-1934* (Florència, Olschki, 1978).

25. Pier Paolo D'ATORRE, Pier Luigi ERRANI, i Paola MORIGI, *La «Città del silenzio». Ravenna tra democrazia e fascismo* (Milà, Franco Angeli, 1988). L'observació sobre Verona em fou formulada pel professor Luciano Casali, de la Universitat de Bolonya, a partir d'estudis encara no publicats.

26. Vegeu, per exemple, Javier TUSELL, *Franco en la Guerra Civil. Una biografia política* (Barcelona, Tusquets, 1993), en especial les ps. 228-237.

27. Vegeu R.L. CHUECA-J.R.MONTERO, *El fascismo en España: elementos para una interpretación*, «Historia Contemporánea», núm. 8 (1992), ps. 215-247.

de primer i segon tinent: Lorenzo García-Tornel i Epifani de Fortuny, baró d'Esponellà. Per primera i única vegada es produiria una «reelecció» general de regidors, en endavant el règim les evitaria al màxim, autoritzant-ne només unes quantes d'ineludibles. Els mecanismes electorals per terços eren pensats per a la completa renovació del personal polític local cada sis anys, amb etapes trianuals. Es normativitzava així l'estada de les persones dins la corporació local i s'evitaven els enquistaments que poguessin haver donat lloc a dinàmiques caciquils de llarga durada intolerables per al govern. La discrecionalitat en el relleu dels alcaldes, a més, continuava constituint la baula fonamental de la cadena de control. La mateixa discrecionalitat que modificava els governadors civils i que deixava els alcaldes literalment desemparats periòdicament. Aquesta mena d'inseguretats refermaven l'obediència i la fidelitat a la línia de comandament amb independència de qui l'exercís, perquè, tal i com confessava l'alcalde d'Arenys de Mar Joaquim Doy Guri (1958-1972) «els governadors civils no sabies mai ni perquè els portaven ni perquè se'ls enduien».²⁸ Al cap i la fi tampoc no era tan greu si el fonamental romanía inalterat.

La normalització vindria acompanyada d'una certa valoració interna de la gestió municipal. Les memòries d'actuació del període 1940-1948 s'amuntegarien al Ministeri de la Governació donant constància d'una actuació molt pobra, on es podia dir que fora d'actuacions puntuals i no sempre sota la responsabilitat municipal directa, com el centenari balmesià a Vic, la reconstrucció de temples i l'erecció de monuments als caiguts, l'únic motiu d'orgull de les corporacions era presentar uns comptes equilibrats que se saldaven de tant en tant amb algun superàvit, com feia notar el de Mataró.²⁹ Al costat s'amuntegaven els dèficits de tota mena —aigua, clavegueram, pavimentació, etc.—, tant els antics com els provocats per la guerra o pel pur i simple deteriorament degut al temps, que es transformaven en deutes impagables quan algun municipi obtenia el permís per a llançar-se a l'activitat. Cal veure en aquest context de la política pràctica quotidiana la pressió que acabaria havent d'acceptar el govern de cara a la modificació abans comentada dels reglaments hisendístics municipals a mitjan de la dècada dels anys cinquanta. Cal pensar que la misèria de les realitzacions fou tan evident que arribat el cas de fer una comparació amb l'obra de la república a l'alçada de 1946 l'ajuntament de Sabadell va preferir mentir al·legant que no era en condicions de fer-la per manca de documentació.³⁰ I, tanmateix, el consistori de Josep Maria Marcet tenia una no del tot injustificada fama d'emprenedor, si fem comparacions.

Conclusions

L'aparell de govern instal·lat a Catalunya rere la conquesta militar en el període 1938-1939 comportà tot un seguit de novetats que justifiquen la denomi-

28. Entrevista efectuada el 25 de novembre de 1992.

29. *Excelentísimo Ayuntamiento de Mataró. Memoria de la Secretaría General, 1941-1947*, mecanografiat, fons de *Gobernación*, caixa 2949, AGA.

30. Vegeu la sèrie *Foment*, expedient 1511/46, Arxiu Històric de Sabadell.

nació autoatribuïda de *nuevo estado* amb què els seus detentors solien fer referència al règim. En termes d'administració local, la comparació amb el feixisme italià ofereix prou paral·lelismes com perquè es pugui parlar d'un model genèricament feixista compartit per ambdós governs, el de Franco i el de Mussolini. Tant la legislació imposada com les directrius polítiques que inspiraren tota la seva obra governativa en termes de política municipal així semblen confirmar-ho. Una nova manera d'entendre l'administració local, centralitzada, autoritària i ferriament disciplinada de dalt a baix, féu taula rasa del passat liberal i republicà a l'hora que provocà la recomposició de l'espai polític de la dreta tradicional. La dreta catalana s'abocà majoritàriament a la col·laboració amb el nou règim en la guerra i en la postguerra, amb independència del seus orígens polítics diversos, a través de l'entrada en els governs locals tot sovint de la mà de FET-JONS, tot i que n'existiren sectors distanciat —de grat o per força— i que restaren nuclis dissidents d'alguna consideració que s'anirien fonent amb el pas del temps. El franquisme reeixí a crear-se una certa base política a Catalunya que, tot i no ser de masses, no fou gens de menystenir. El preu pagat fou l'abandó progressiu de les velles divises, tradicionalista, regionalista i monàrquica, en favor d'un difuminat franquisme que fou el que en la pràctica dominà a l'entorn del règim, FET-JONS compresa.